

مقدمه مؤلف

داستان «امتحان نهایی جامعه‌شناسی» از کجا شروع شد؟

حدود ۲/۵ میلیون سال پیش، طی یک فرایند فرگشتی، اولین گونه‌های انسانی پا به کره زمین گذاشتند؛ این گروه‌های انسانی که با هم زندگی می‌کردند و به هم تعلق داشتند، «جامعه» نامیده شدند.

تقریباً همین ۷۰ هزار سال پیش بود که موجوداتی از گونه انسان، اقدام به ایجاد ساختارهای بسیار پیچیده‌ای در بستر این جوامع کردند؛ این ساختارها، «فرهنگ» نامیده شدند.

در نهایت، برای مطالعه علمی زندگی در اجتماعات انسانی و بررسی رفتارهای جمعی انسان‌ها، دانشی پدید آمد که «جامعه‌شناسی» نامیده شد. حال، بعد از گذشت حدود ۲/۵ میلیون سال، نظام آموزشی کشور، از دانش‌آموزان پایه دهم انسانی می‌خواهد که خود را برای آوردگاهی سخت آماده کنند تا میزان اطلاعاتشان درباره جامعه و جامعه‌شناسی محک بخورد. این آوردگاه، «امتحان نهایی جامعه‌شناسی» نامیده می‌شود.

«امتحان نهایی جامعه‌شناسی» را چه‌طور پشت سر بگذاریم؟

کتابی که در دست دارید، منبع جامع و مانعی برای امتحان نهایی درس جامعه‌شناسی است. در این کتاب، بانک کاملی از سؤالات امتحانی به صورت طبقه‌بندی‌شده و درس‌به‌درس ارائه شده است. در ابتدای پاسخ هر درس نیز، درس‌نامه‌هایی مختصر و مفید به صورت نموداری و جدولی آورده شده که هم جذابیت ویژه‌ای برای مخاطبان دارد و هم منبع بسیار خوبی برای جمع‌بندی مطالب کتاب درسی است.

امید دارم که تلاش من و همکارانم در تألیف و تولید این کتاب، در وهله اول باعث علاقه‌مندی شما به این درس، و در ادامه، موجب کسب نمره عالی در امتحان نهایی شود.

در انتها، از خانم افشار و همه عزیزانی که برای تولید اثر زحمات بسیاری کشیدند، کمال تشکر را دارم.

فهرست مطالب

درسنامه
پاسخ

سؤال

۵۱	۵	درس اول: کنش های ما (آن چه انجام می دهیم).
۵۳	۸	درس دوم: پدیده های اجتماعی (آن چه باهم پدید می آوریم).
۵۶	۱۱	درس سوم: جهان اجتماعی (دنیای گسترده ما).
۵۸	۱۴	درس چهارم: اجزای لایه های جهان اجتماعی (تشریح جهان اجتماعی).
۶۱	۱۷	درس پنجم: جهان های اجتماعی (انسان، جهان های اجتماعی متنوعی پدید می آورد).
۶۳	۲۰	درس ششم: پیامدهای جهان اجتماعی (درهایی که جهان اجتماعی به روی ما می کشاید و درهایی که می بندد).
۶۶	۲۳	درس هفتم: ارزیابی جهان های اجتماعی (جهان های اجتماعی را چگونه ارزیابی و داوری کنیم؟).
۶۸	۲۶	درس هشتم: هویت (من کیستم؟).
۷۰	۲۹	درس نهم: باز تولید هویت اجتماعی (چگونگی شکل گیری و تداوم هویت اجتماعی).
۷۲	۳۲	درس دهم: تغییرات هویت اجتماعی (فرست ها و محدودیت های تغییرات هویتی در جهان اجتماعی).
۷۵	۳۵	درس یازدهم: تحولات هویتی جهان اجتماعی (علل درونی).
۷۷	۳۸	درس دوازدهم: تحولات هویتی جهان اجتماعی (علل بیرونی).
۷۸	۴۱	درس سیزدهم: هویت ایرانی (۱) (هویت فرهنگی ایرانی).
۸۱	۴۴	درس پانزدهم: هویت ایرانی (۳) (هویت سیاسی ایران).
۸۴	۴۷	درس شانزدهم: هویت ایرانی (۴) (هویت جمعیتی و اقتصادی ایران).

ضمیمه: امتحانات شبیه سازی نهایی

۹۷	۸۹	■ امتحان شماره (۱): میان سال
۹۷	۹۰	■ امتحان شماره (۲): میان سال
۹۸	۹۱	■ امتحان شماره (۳): پایان سال
۹۸	۹۲	■ امتحان شماره (۴): پایان سال
۹۹	۹۴	■ امتحان شماره (۵): پایان سال
۹۹	۹۵	■ امتحان شماره (۶): پایان سال

کنش‌های ما (آن‌چه انجام می‌دهیم)

درس ۱

درست/ نادرست درست یا نادرست بودن جملات زیر را مشخص کنید.

- ۱- کنش انسان ویژگی‌هایی دارد که آن را از فعالیت سایر مخلوقات متمایز می‌کند.
- ۲- استفاده از دفترچه راهنما هنگام برخورد با یک کالای پیچیده مانند تلفن همراه، نشانگر معنادار بودن کنش است.
- ۳- تا آگاهی نباشد، کنشی صورت نمی‌گیرد و کنش انسان همواره براساس آگاهی صحیح صورت می‌گیرد.
- ۴- بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر، کنش فردی محسوب می‌شود.
- ۵- پرسش «چرا چنین کاری کردی؟» را می‌توان از هر کنشگری پرسید.
- ۶- پیامدهای غیرارادی کنش احتمالی هستند؛ یعنی ممکن است انجام بشوند یا نشوند.
- ۷- پیامدهای غیرارادی کنش انسانی، قطعی هستند ولی پیامدهای ارادی آن، احتمالی‌اند.
- ۸- برخی از پیامدهای کنش، ارادی‌اند که این دسته از پیامدها، خودشان کنش هستند.
- ۹- کاهش روابط عاطفی میان اعضای خانواده، پیامد طبیعی استفاده افراطی از شبکه‌های مجازی است.
- ۱۰- کسب مدال ورزشی از پیامدهای ارادی وابسته به اراده دیگران در کنش ورزش کردن است.
- ۱۱- آسیب‌های تنفسی از پیامدهای غیرارادی مصرف دخانیات است.
- ۱۲- ترک یا معتاد شدن به سیگار و قلیان، پیامدهای غیرارادی استعمال آن است.
- ۱۳- همواره انسان‌ها از انجام برخی کنش‌ها به دلیل پیامدهای نامطلوبشان خودداری می‌کنند.

جای خالی جاهای خالی را با عبارت مناسب کامل کنید.

- ۱۴- کنش انسان برخلاف رفتار سایر مخلوقات است.
- ۱۵- در علوم انسانی به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد و به انجام‌دهنده آن می‌گویند.
- ۱۶- اگر ما خود را نسبت به کلمات و معانی آن‌ها از دست بدهیم، از گفتار بازمی‌مانیم.
- ۱۷- قرار گرفتن بر سر دوراهی، یکی از ویژگی‌های کنش را نشان می‌دهد. آن ویژگی بودن کنش است.
- ۱۸- فعالیت‌های طبیعی بدن انسان به دلیل کنش محسوب نمی‌شوند.
- ۱۹- پیامدهای غیرارادی کنش هستند؛ یعنی حتماً انجام می‌شوند.
- ۲۰- پیامدهای غیرارادی کنش هستند، ولی پیامدهای ارادی کنش هستند.
- ۲۱- پاسخ‌دادن به سؤالات امتحانی و نمره‌دادن استاد، پیامدهای کنش مطالعه کردن است.
- ۲۲- مورد نکوهش و بازخواست دیگران قرار گرفتن پیامد کنش سیگار کشیدن است که وابسته به است.

چهارگزینه‌ای گزینه مناسب را انتخاب کنید.

- ۲۳- عبارت‌های زیر بیانگر کدام ویژگی کنش است؟
وقتی برای اولین بار برای استفاده از یک کالای پیچیده، به دفترچه راهنمای آن مراجعه می‌کنیم.
قرار گرفتن بر سر دوراهی
- ۱ ارادی بودن - هدفدار بودن ۲ معنادار بودن - هدفدار بودن ۳ آگاهانه بودن - ارادی بودن ۴ آگاهانه بودن - هدفدار بودن
- ۲۴- پرسش «چرا چنین کاری را کردی؟» نشانگر بودن کنش است.
۱ ارادی ۲ آگاهانه ۳ هدفدار ۴ معنادار
- ۲۵- کدام مورد از ویژگی‌های کنش نیست؟
۱ آگاهانه ۲ ارادی ۳ غریزی ۴ هدفدار

- ۲۶- درس خواندن برای دستیابی به شغل و درآمد، به کدام یک از ویژگی‌های کنش اشاره دارد؟
 ۱) معنادار بودن ۲) آگاهانه بودن ۳) ارادی بودن ۴) هدفدار بودن
- ۲۷- «قرارگرفتن بر سر دوراهی» و «ناتوانی کودکان در سخن گفتن» به ترتیب بیانگر کدام ویژگی کنش است؟
 ۱) آگاهانه بودن - ارادی بودن ۲) هدفدار بودن - معنادار بودن ۳) ارادی بودن - آگاهانه بودن ۴) آگاهانه بودن - معنادار بودن
- ۲۸- کدام گزینه در مورد پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش صحیح است؟
 ۱) پیامدهای ارادی کنش، قطعی و حتمی‌اند، اما پیامدهای غیرارادی کنش، احتمالی‌اند.
 ۲) پیامدهای ارادی، کنش نیستند، بلکه نتیجه طبیعی کنش‌اند.
 ۳) عوض شدن هوای کلاس بعد از بازکردن پنجره، پیامد ارادی کنش است.
 ۴) پیامدهای غیرارادی کنش قطعی هستند؛ یعنی حتماً انجام می‌شوند.
- ۲۹- کدام یک از موارد زیر کنش انسانی محسوب می‌شود؟
 ۱) ضربان قلب ۲) گردش خون ۳) محبت کردن ۴) بسته شدن ناخودآگاه چشم
- ۳۰- عوض شدن هوای کلاس، بعد از بازکردن پنجره، کنش است.
 ۱) پیامد غیرارادی ۲) ویژگی آگاهانه بودن ۳) پیامد ارادی ۴) ویژگی معنادار بودن
- ۳۱- ورزشکار حرفه‌ای شدن از پیامدهای است.
 ۱) ارادی وابسته به اراده کنشگر ۲) غیرارادی و احتمالی ۳) ارادی وابسته به اراده دیگری ۴) غیرارادی و طبیعی
- ۳۲- کدام یک از موارد زیر، از ویژگی‌های پیامدهای ارادی کنش محسوب می‌شود؟
 ۱) قطعی‌اند. ۲) نتیجه طبیعی کنش‌اند. ۳) خودشان کنش هستند. ۴) همواره وابسته به اراده خود کنشگر است.
- ۳۳- کنش به اراده انسان وابسته است یعنی
 ۱) انسان وابسته به کنش است. ۲) کنش انسان دارای قصد و هدف است. ۳) تا اراده و خواست انسان نباشد، کنش انجام نمی‌شود. ۴) تا خواست انسان دیگری نباشد، کنش انجام نمی‌شود.

کشف ارتباط عبارت مناسب را از ستون مقابل انتخاب کنید.

- هر یک از موارد سمت راست، با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟
- ۳۴- پرسش «چرا چنین کاری کردی؟» □ □ الف) ارادی بودن کنش
- ۳۵- مراجعه به دفترچه راهنما برای استفاده از تلفن همراه □ □ ب) هدفدار بودن کنش
- ۳۶- بوق زدن برای نشان دادن اعتراض □ □ پ) معنادار بودن کنش
- ۳۷- انتخاب رشته برای ادامه تحصیل □ □ ت) انعطاف پذیر بودن کنش
- □ ث) آگاهانه بودن کنش

- هر یک از موارد سمت راست، با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟
- ۳۸- نمره دادن استاد □ □ الف) نتیجه طبیعی کنش وضو گرفتن
- ۳۹- پاکیزه شدن دست و صورت □ □ ب) پیامدهای نامطلوب کنش‌ها
- ۴۰- پیامدهای مستقل از اراده انسان □ □ پ) پیامد ارادی کنش
- ۴۱- دلیل خودداری از انجام برخی کنش‌ها □ □ ت) پیامدهای اجتماعی کنش
- □ ث) پیامدهای طبیعی و قطعی

کمانکی عبارت مناسب را داخل کمانک بنویسید.

- ۴۲- هر یک از عبارت‌های زیر، نشان‌دهنده کدام ویژگی کنش است؟
 ۱) فعالیت‌های طبیعی بدن انسان، کنش محسوب نمی‌شوند. (.....)
 ۲) نتیجه ویژگی‌های دیگر کنش است. (.....)
- ۴۳- هر یک از عبارت‌های زیر، به کدام دسته از پیامدهای کنش اشاره دارد؟
 ۱) پیامدهای احتمالی (.....)
 ۲) پیامدهای طبیعی (.....)

۴۴- در مثال‌های زیر، کدام دسته از پیامدهای کنش وجود دارد؟

الف) وضو، موجب نشاط روح و تقرب به خدا می‌شود. (.....) ب) سیگار کشیدن، موجبات نکوهش دیگران را فراهم می‌آورد. (.....)

اصطلاحات یا مفاهیم

۴۵- کنش:

۴۶- کنشگر:

۴۷- پیامدهای ارادی کنش:

۴۸- پیامدهای طبیعی کنش:

پاسخ کوتاه

۴۹- چه عاملی موجب تمایز کنش انسان از فعالیت سایر مخلوقات می‌شود؟

۵۰- چرا برای انجام کنش، علاوه بر آگاهی، اراده انسان نیز ضروری است؟

۵۱- آیا فعالیت‌هایی مانند گردش خون و ضربان قلب، کنش محسوب می‌شوند؟ چرا؟

۵۲- اگر کنشگری فعالیت خود را با قصد خاصی انجام دهد، مصداق کدام ویژگی کنش است؟

۵۳- «فردی برای عوض شدن هوای اتاق، پنجره اتاق را باز می‌کند.» این عبارت نشانگر کدام ویژگی کنش است؟

۵۴- «قرارگرفتن بر سر دوراهی، یکی از ویژگی‌های کنش را نشان می‌دهد.» این عبارت مربوط به کدام یک از ویژگی‌های کنش است؟

۵۵- پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش «وضوگرفتن» را بنویسید.

کنش	یک پیامد ارادی وابسته به اراده دیگران نام ببرید.	یک پیامد غیرارادی نام ببرید.
وضوگرفتن		

۵۶- کدام یک از پیامدهای کنش، احتمالی‌اند؟

۵۷- «پاسخ‌دادن به سؤالات امتحانی توسط دانش‌آموز پس از مطالعه کتاب درسی» بیانگر کدام یک از پیامدهای کنش است؟

۵۸- آیه «آدمی در گرو عمل خویش است.» بیانگر چه موضوعی است؟

۵۹- انسان‌ها به چه دلیلی ممکن است از انجام برخی کنش‌ها خودداری کنند؟

پاسخ کامل

۶۰- ویژگی‌های کنش انسان را نام ببرید.

۶۱- مفهوم «کنش آگاهانه است.» را با مثال توضیح دهید.

۶۲- ارادی‌بودن کنش به چه معناست؟

۶۳- منظور از معناداربودن کنش چیست؟ با مثال توضیح دهید.

۶۴- پیامدهای ارادی کنش را توضیح دهید.

۶۵- پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش انسانی را با یکدیگر مقایسه کنید.

۶۶- آیا همه پیامدها و آثار کنش، وابسته به اراده انسان است؟ توضیح دهید.

درس

۱

کنش‌های ما
(آنچه انجام می‌دهیم)

مقدمه

تمامی مخلوقات - از جمله انسان - در جهان کاری انجام می‌دهند. برای مثال، ماه به دور زمین می‌چرخد، آب در جویبار روان است؛ و ما انسان‌ها نیز رفتارهایی مانند پیاده‌روی، درس خواندن و ... را انجام می‌دهیم.

بیت مرتبط

هر ذره که هست اگر غباری است
در پرده مملکت به کاری است

این بیت به این معناست که همه مخلوقات در جهان، در حال انجام کاری هستند.

کنش انسانی

- فعالیت‌های انسان
 - در زبان فارسی
 - برای فعالیت‌های انسان، اسم‌های گوناگونی مانند کار، عمل، فعل، رفتار، کردار و کنش وجود دارد.
 - برای انجام‌دهندگان این فعالیت‌ها اسامی مختلفی مانند کارگر، کارمند، کارگزار، کارفرما و عامل به کار می‌رود.
 - در علوم انسانی
 - به فعالیتی که انسان انجام می‌دهد، کنش می‌گویند.
 - به انجام‌دهنده کنش، کنشگر می‌گویند.
 - کنش‌های انسان دارای ویژگی‌هایی است که فعالیت او را از فعالیت سایر مخلوقات متمایز می‌کند. به عبارت دیگر ویژگی‌های کنش انسان، عامل تمایز (متفاوت بودن) رفتار او با رفتار سایر مخلوقات است.

ویژگی‌های کنش انسانی

- ۱- آگاهانه بودن کنش
 - کنش آگاهانه است؛ یعنی وابسته به آگاهی آدمی است و بدون آن انجام نمی‌شود.
 - تا آگاهی نباشد، کنشی صورت نمی‌گیرد؛ اما کنش انسان، همیشه براساس آگاهی صحیح صورت نمی‌گیرد.
 - مثال
 - ۱) سخن گفتن یک کنش است. اگر ما آگاهی خود را نسبت به کلمات و معانی آن‌ها از دست بدهیم، از گفتار بازمی‌مانیم. از این رو فردی که از واژگان و دستور یک زبان آگاهی ندارد، نمی‌تواند با آن زبان سخن بگوید.
 - ۲) وقتی برای اولین بار می‌خواهید از یک کالای پیچیده مانند تلفن همراه استفاده کنید، به دفترچه راهنمای آن مراجعه می‌کنید. این موضوع نشان‌دهنده نیازمندی کنش انسانی به آگاهی است.
 - ۳) اگر در جلسه امتحان، همه شرایط فراهم باشد اما شما نتوانید به سؤالات پاسخ بدهید، یعنی نسبت به محتوای امتحان آگاهی ندارید.

۲- ارادی بودن کنش

- کنش به اراده انسان وابسته است؛ یعنی تا خواست و اراده انسان نباشد، کنشی انجام نمی‌شود.
- برای انجام کنش، علاوه بر آگاهی، اراده انسان نیز ضروری است؛ زیرا ممکن است فردی از کاری آگاه باشد اما تصمیم به انجام آن نگیرد.
- مثال: ممکن است فردی نسبت به مضرات سیگار آگاه باشد، اما تصمیم به ترک آن نگیرد.
- فعالیت‌هایی مانند ضربان قلب، گردش خون، بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر و ...، کنش محسوب نمی‌شوند؛ زیرا از جمله فعالیت‌های ارادی نیستند.
- مثال: قرارگرفتن بر سر دوراهی در انجام کاری، نشانگر ارادی بودن کنش انسان است.

۳- هدفدار بودن کنش

- کنش هدفدار است. پرسش «چرا چنین کاری کردی؟» را می‌توان از هر کنشگری پرسید؛ زیرا انسان، فعالیت‌های خود را با قصد و هدف خاصی انجام می‌دهد.
- انسان‌ها در انجام کنش، هدف خاصی را دنبال می‌کنند؛ اما ممکن است همیشه به آن هدف نرسند.
- انسان‌های مختلف در انجام کنش‌هایشان، هدف‌های یکسانی ندارند.
- مثال: فردی که پنجره اتاق را باز می‌کند، احتمالاً می‌خواهد هوای اتاق عوض شود. بنابراین کنش او، هدفدار است.

۴- معنادار بودن کنش

- کنش انسان‌ها معنادار است و آدمیان با توجه به معنای کنش خود، آن را انجام می‌دهند.
- معنادار بودن کنش، نتیجه وجود سه ویژگی دیگر کنش است. آگاهانه، ارادی و هدفدار بودن کنش
- مثال
 - ۱) وقتی دانش‌آموزی در کلاس، دستش را بالا می‌آورد، این کار را آگاهانه، ارادی و هدفدار انجام می‌دهد و معنای آن، اجازه‌خواستن از معلم است. معلم نیز در صورتی می‌تواند به او پاسخ مناسب بدهد که معنای کنش او را بیابد.
 - ۲) بوق‌زدن راننده، یک کنش است. این کنش می‌تواند معانی مختلفی داشته باشد، از جمله: سلام کردن، ادای احترام و ...

آثار و پیامدهای کنش انسان‌ها

- هر کنشی، آثار و پیامدهایی دارد. آثار و پیامدهای کنش انسان، به دو دسته پیامدهای ارادی و پیامدهای غیرارادی تقسیم می‌شوند.
- پیامدهای ارادی (غیرطبیعی)
 - به اراده انسان‌ها، یعنی خود کنشگر یا افراد دیگر وابسته است.
 - خودشان کنش هستند و باید کنشگری آن‌ها را انجام دهد.
 - احتمالی‌اند؛ یعنی ممکن است انجام شوند یا انجام نشوند.
 - اگر فرد آن‌ها را اراده کند، انجام می‌شوند و اگر آن‌ها را نخواهد و اراده نکند، انجام نمی‌گیرند.
 - مثال
 - ۱) دانشجویی کتاب درسی خود را مطالعه می‌کند (کنش) و در پی آن، اولاً به سؤالات امتحانی پاسخ می‌دهد (پیامد ارادی وابسته به اراده خود کنشگر)؛ ثانیاً استاد به او نمره می‌دهد (پیامد ارادی وابسته به اراده دیگر افراد).
 - ۲) فردی سلام می‌کند (کنش) و دیگری به او پاسخ می‌دهد (پیامد ارادی به اراده دیگر افراد).

۳۱. گزینه «۱»

۳۰. گزینه «۱»

۳۲. گزینه «۳»؛ رد سایر گزینه‌ها:

گزینه‌های (۱) و (۲): بیانگر پیامدهای غیرارادی کنش‌اند.

گزینه (۴): پیامدهای ارادی، گاه به اراده خود فرد و گاه به اراده دیگری وابسته است.

۳۳. گزینه «۲»

۳۴. (ب) ۳۵. (ث) ۳۶. (پ) ۳۷. (الف)

۳۸. (پ) ۳۹. (الف) ۴۰. (ث) ۴۱. (ب)

۴۲. الف) ارادی بودن (ب) معنادار بودن

۴۳. الف) پیامدهای ارادی (ب) پیامدهای غیرارادی

۴۴. الف) پیامد غیرارادی (ب) پیامد ارادی

۴۵. در علوم انسانی، به فعالیت‌هایی که انسان انجام می‌دهد، کنش می‌گویند.

۴۶. در علوم انسانی، به انجام دهنده فعالیت‌های انسانی، کنشگر می‌گویند.

۴۷. پیامدهایی است که به اراده افراد انسانی (یعنی خود کنشگر یا دیگر افراد انسانی) وابسته است.

۴۸. پیامدهایی است که به اراده انسان‌ها بستگی ندارد و نتیجه طبیعی کنش است.

۴۹. ویژگی‌های کنش انسان

۵۰. زیرا ممکن است فردی از کاری آگاه باشد، اما تصمیم به انجام آن نگیرد.

۵۱. خیر؛ زیرا ارادی نیستند.

۵۲. هدفدار بودن ۵۳. هدفدار بودن

۵۴. ارادی بودن

۵۵. الف) مورد تحسین دیگران قرار گرفتن

(ب) نشاط روح

۵۶. پیامدهای ارادی ۵۷. پیامدهای ارادی

۵۸. انسان باید قبل از انجام کار، به عواقب آن بیندیشد. (توجه به پیامدهای کنش)

۵۹. پیامدهای نامطلوب کنش‌ها

۶۰. آگاهانه بودن - ارادی بودن - هدفدار بودن - معنادار بودن

۶۱. کنش آگاهانه است؛ یعنی کنش وابسته به آگاهی آدمی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود. برای مثال، سخن گفتن یک کنش است. اگر ما آگاهی خود را نسبت به کلمات و معانی آن‌ها از دست بدهیم، از گفتار بازمی‌مانیم. از این‌رو فردی که از واژگان و دستور یک زبان آگاهی ندارد، نمی‌تواند با آن زبان سخن بگوید.

۶۲. کنش ارادی است؛ کنش وابسته به اراده انسان است، یعنی تا خواست انسان نباشد، کنشی انجام نمی‌شود. پس، برای انجام کنش علاوه بر آگاهی، اراده انسان نیز ضروری است؛ زیرا ممکن است فردی از کاری آگاه باشد اما تصمیم به انجام آن نگیرد.

۶۳. انسان‌ها با توجه به معنای کنش خود، آن را انجام می‌دهند؛ مثلاً وقتی دانش‌آموزی در کلاس، دستش را بالا می‌آورد، این کار را آگاهانه، ارادی و هدفدار انجام می‌دهد و معنای آن اجازه‌خواستن از معلم است. معلم نیز در صورتی می‌تواند به او پاسخ مناسب بدهد که معنای کنش او را بیابد.

۶۴. برخی از پیامدهای کنش به اراده انسان‌ها، یعنی خود کنشگر یا افراد دیگر وابسته‌اند، به آن‌ها پیامدهای ارادی می‌گویند. این دسته از پیامدها خودشان کنش هستند و باید کنشگری آن‌ها را انجام دهد.

۶۵. پیامدهای ارادی کنش: به اراده افراد انسانی وابسته‌اند. - احتمالی هستند. - خودشان کنش هستند.

• به اراده انسان‌ها بستگی ندارند.

• کنش نیستند که لازم باشند کنشگری آن‌ها را انجام دهد؛ بلکه نتیجه طبیعی کنش‌اند.

پیامدهای غیرارادی (طبیعی) • قطعی هستند؛ یعنی حتماً انجام می‌شوند.

• (۱) وقتی پنجره را باز می‌کنید (کنش)، هوای کلاس عوض می‌شود (پیامد غیرارادی کنش).

• مثال (۲) فردی که وضو می‌گیرد (کنش)، دست و صورتش پاکیزه می‌شود (پیامد غیرارادی کنش).

• (۳) وضو (کنش) سه اثر دارد: نظافت جسم، نشاط روح و تقرب و نزدیکی به خداوند متعال (پیامدهای غیرارادی کنش).

نکات ۱ معمولاً انسان‌ها کنش‌های خود را با توجه به پیامدهای ارادی و غیرارادی آن انجام می‌دهند و از انجام برخی کنش‌ها، به دلیل پیامدهای نامطلوبشان، خودداری می‌کنند.

۲ موارد زیر نشان‌دهنده این موضوع است که انسان‌ها باید پیش از انجام کنش، به آثار و پیامدهای آن توجه کنند:

الف) آیه ۳۸ سوره مدثر: «آدمی در گرو عمل خویش است.»

ب) بیت مرتبط: «آب این جوی به سرچشمه نمی‌گردد باز/ بهتر آن است که غفلت نکنیم از آغاز»

پ) حدیث پیامبر ﷺ: «هرگاه تصمیم به کاری گرفتی، اول در نتیجه و عاقبت آن فکر کن ...»

ت) حکایت مرتبط: «از لقمان حکیم پرسیدند: حکمت از که آموختی؟ گفت: از نابینایان که تا جای نینند پای نهند.»

پاسخ سوالات درس ۱

۱. درست

۲. نادرست؛ نشانگر آگاهانه بودن کنش است.

۳. نادرست؛ کنش انسان همواره براساس آگاهی صحیح صورت نمی‌گیرد.

۴. نادرست؛ بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر، به دلیل غیرارادی بودن، کنش محسوب نمی‌شود.

۵. درست

۶. نادرست؛ پیامدهای غیرارادی (طبیعی) کنش، قطعی هستند؛ یعنی حتماً انجام می‌شوند.

۷. درست ۸. درست ۹. درست

۱۰. نادرست؛ وابسته به اراده خود کنشگر است.

۱۱. درست

۱۲. نادرست؛ پیامد ارادی وابسته به اراده خود کنشگر است.

۱۳. نادرست؛ معمولاً انسان‌ها از انجام برخی کنش‌ها به دلیل پیامدهای نامطلوبشان خودداری می‌کنند.

۱۴. معنادار ۱۵. کنش - کنشگر ۱۶. آگاهی ۱۷. ارادی

۱۸. غیرارادی بودن ۱۹. قطعی ۲۰. قطعی - احتمالی ۲۱. ارادی

۲۲. ارادی - اراده دیگری

۲۳. گزینه «۴» ۲۴. گزینه «۳»

۲۵. گزینه «۳» ۲۶. گزینه «۴»

۲۷. گزینه «۳» ۲۸. گزینه «۴»

۲۹. گزینه «۳»؛ سایر گزینه‌ها، به دلیل غیرارادی بودن، کنش محسوب نمی‌شود.

پیامدهای غیرارادی کنش: به اراده افراد انسانی وابسته نیستند. - قطعی هستند - نتیجه طبیعی کنش‌اند.

۶۶. خیر؛ همه پیامدهای کنش این‌گونه نیستند؛ یعنی برخی از پیامدهای کنش، به اراده انسان بستگی ندارد. به این پیامدها، پیامدهای غیرارادی می‌گویند. این دسته از پیامدها، کنش نیستند که لازم باشد کنشگری آن‌ها را انجام دهد؛ بلکه نتیجه طبیعی کنش‌اند.

امتحان نوبت اول (میان‌سال): جامعه‌شناسی ۱	رشته: علوم انسانی	تاریخ امتحان: دی‌ماه	شماره ۱
ردیف	امتحان شماره ۱	پایه دهم دوره دوم متوسطه	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه
۱	درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید. (الف) اگر پدیده‌های اجتماعی نباشند، هیچ‌یک از ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی شکل نمی‌گیرند. (ب) سنت‌ها و قوانین الهی با انسان‌های شاکر و ناسپاس و جوامع عادل و ظالم، متفاوت عمل می‌کنند. (پ) تمامی پدیده‌های اجتماعی، هویتی معنایی و ذهنی دارند. (ت) ارزش‌هایی که مردم از آن جانبداری می‌کنند و رعایت آن را لازم می‌دانند، قلمرو واقعی جهان اجتماعی را شکل می‌دهد.	۲	۲
۲	جاهای خالی را با عبارات مناسب کامل کنید. (الف) برنامه‌ریزان فرهنگی هر جامعه، تلاش می‌کنند از طریق زمینه ورود فرهنگ آرمانی به فرهنگ واقعی را فراهم کنند. (ب) عضویت اعضا در بدن موجودات زنده و نظم آن‌ها تکوینی است، یعنی براساس به وجود نمی‌آید. (پ) لایه‌های جهان اجتماعی هم تأثیرات محدودتری دارند و هم بیشتر در معرض تغییرند. (ت) به شیوه انجام کنش اجتماعی که مورد قبول افراد است، می‌گویند.	۲	۲
۳	مورد مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید. (الف) خردترین پدیده اجتماعی (کنش اجتماعی - کنش فردی) (ب) محصول انحراف بشر از فرهنگ توحیدی (فرهنگ اساطیری - فرهنگ دنیوی)	۱	۱
۴	مفاهیم و اصطلاحات زیر را تعریف کنید. (الف) کنش اجتماعی: (ب) فرهنگ عمومی:	۲	۲
۵	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (الف) کششی درونی در موجود زنده که او را به سوی انجام‌دادن رفتارهای معینی وامی‌دارد چه نام دارد؟ (ب) فرصت‌ها و محدودیت‌های جهان اجتماعی چه رابطه‌ای با یکدیگر دارند؟ (پ) در جامعه قبیله‌ای، هویت اجتماعی افراد بر چه اساسی مشخص می‌شود؟ (ت) آرمان جهان اجتماعی اسلام چیست؟	۳	۳
سؤالات تشریحی			
۶	چه جوامعی نمی‌توانند از حق یا باطل بودن عقاید و ارزش‌ها سخن بگویند؟ علوم اجتماعی در چه صورتی توان داوری دارد؟	۲	۲
۷	دیدگاه طولی نسبت به جهان‌های اجتماعی مختلف را توضیح دهید.	۲	۲
۸	فرصت‌ها و محدودیت‌های جهان متجدد از دیدگاه ماکس وبر را نام ببرید.	۲	۲
۹	تعامل جهان اسلام با طبیعت را با تعامل جهان متجدد غرب با طبیعت مقایسه کنید.	۲	۲
۱۰	در چه صورت ما به تنوع و تفاوت جهان‌های اجتماعی پی می‌بریم؟	۲	۲
	«موفق باشید»	جمع نمرات	۲۰

شماره	تاریخ امتحان: خردادماه	رشته: علوم انسانی	امتحان نوبت دوم (پایان سال): جامعه‌شناسی ۱
ردیف	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	پایه دهم دوره دوم متوسطه	امتحان شماره ۳
۱	۲/۵		در عبارات زیر موارد صحیح و غلط را مشخص کنید. (الف) برخی پیامدهای کنش، ارادی‌اند که این دسته از پیامدها، خودشان کنش هستند. (ب) افراد با عمل کردن براساس ارزش‌ها و هنجارها، موجب تداوم و استمرار آن‌ها می‌شوند. (پ) جامعه بدون فرهنگ وجود ندارد ولی فرهنگ بدون جامعه پدید می‌آید. (ت) موقعیت اجتماعی افراد صرفاً تابع مشاغل آن‌هاست. (ث) از کارکردهای مهم خانواده، تأمین جمعیت است.
۲	۲/۵		جاهای خالی را با عبارات مناسب پر کنید. (الف) کنش‌ها ممکن است با اشتیاق یا از روی اضطرار انجام شوند اما در هر حال (ب) شیوه انجام کنش اجتماعی، است که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته است. (پ) فرد با آموزش‌های اساسی و ماندگاری که در می‌بیند، اولین و مهم‌ترین آشنایی‌ها را با جامعه خود پیدا می‌کند. (ت) ایرانیان پس از آشنایی با اسلام، عناصر و اساطیری خود را کنار گذاشتند. (ث) قدرتی که با مقبولیت همراه باشد و به صورت رسمی پذیرفته شده باشد، نامیده می‌شود.
۳	۲/۵		سؤالات چهارگزینه‌ای: (الف) عبارت‌های زیر بیانگر کدام ویژگی کنش است؟ - وقتی برای اولین بار برای استفاده از یک کالای پیچیده به دفترچه راهنمای آن مراجعه می‌کنیم. - قرار گرفتن بر سر دو راهی (۱) ارادی‌بودن - هدفداربودن (۲) معناداربودن - هدفداربودن (۳) معناداربودن - آگاهانه‌بودن (۴) آگاهانه‌بودن - ارادی‌بودن (ب) کدام گزینه تأثیر ابعاد هویتی مثال‌های زیر را به درستی نشان می‌دهد؟ - جهان اجتماعی مانع شکوفایی برخی اخلاقیات می‌شود. - برخی بیماری‌های جسمانی به کمک قوای روانی درمان می‌شوند. (۱) نفسانی بر اجتماعی - نفسانی بر جسمانی (۲) اجتماعی بر نفسانی - نفسانی بر جسمانی (۳) اجتماعی بر نفسانی - نفسانی بر اجتماعی (۴) نفسانی بر اجتماعی - جسمانی بر نفسانی (پ) هویت فرهنگی جامعه براساس اجتماعی آن شکل می‌گیرد. (۱) هنجارها و عقاید (۲) عقاید و ارزش‌های (۳) آرمان‌ها و عقاید (۴) ارزش‌ها و هنجارهای (ت) در نخستین رویارویی‌ها قدرت و جوامع غربی، جوامع اسلامی را به خودباختگی فرهنگی دچار ساخت. (۱) اقتصادی و سیاسی (۲) اقتصادی و نظامی (۳) فرهنگی و سیاسی (۴) سیاسی و نظامی (ث) در چه صورت فرهنگ، گسترش بیشتری می‌یابد؟ (۱) حاملان و عاملان آن، بیشتر باشند. (۲) دینی باشد. (۳) بعد اقتصادی مطلوبی داشته باشد. (۴) دنیوی باشد.

۱/۵	اصطلاحات زیر را تعریف کنید. الف) فرهنگ عمومی ب) سیاست‌های جمعیتی	۵
سؤالات تشریحی		
۱	حقایق ثابت‌اند یا تغییرپذیر؟ توضیح دهید.	۶
۱/۵	جوامع برای پیشگیری از کزروی اجتماعی از چه روش‌هایی استفاده می‌کنند؟ توضیح دهید.	۷
۱	چه زمانی جامعه دچار ازخودبیگانگی حقیقی (فطری) می‌شود؟	۸
۱	چگونه جامعه ایران به قلب تپنده بیداری اسلامی تبدیل شد؟	۹
۱/۵	لیبرال دموکراسی چه نوع نظام سیاسی است؟ (ویژگی‌های نظام لیبرال دموکراسی)	۱۰
۱	اقتصاد امروز ایران چه <u>دستاوردها</u> و چه <u>معضلاتی</u> داشته است؟ (هر کدام دو مورد)	۱۱
۲۰	جمع نمرات	«موفق باشید»

امتحان نوبت دوم (پایان سال): جامعه‌شناسی ۱		رشته: علوم انسانی	تاریخ امتحان: خردادماه	نمره
ردیف	امتحان شماره ۶	پایه دهم دوره دوم متوسطه	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	
۱	در عبارات زیر موارد صحیح و غلط را مشخص کنید. الف) فردی که از خطر می‌گریزد کنشی انجام نداده؛ زیرا عمل او از روی اضطرار است. ب) برخی کنش‌ها در حضور دیگران انجام نمی‌شوند، اما اجتماعی‌اند. پ) هویت فرهنگی جامعه، فرصت شکل‌گیری هویت‌های اجتماعی متناسب با خود را فراهم می‌آورد. ت) مقبولیت و مشروعیت حقیقی نمی‌توانند با هم باشند. ث) هر چه حاملان و عاملان فرهنگ و معانی آن بیشتر باشند، امکان تحول فرهنگی بیشتر است.			۲/۵
۲	جاهای خالی را با عبارات مناسب پر کنید. الف) ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی آثار و پیامد هستند. ب) ما انسان‌ها در جامعه و فرهنگی دیده می‌کشاییم که توسط ما پدید آمده است. پ) مهم‌ترین مسئله بشری است. ت) جامعه‌ای که روش‌های مناسبی برای نداشته باشد در معرض آسیب‌های بیشتری قرار می‌گیرد. ث) در دسته‌بندی فارابی از نظام سیاسی، مدینه جامعه‌ای است که براساس قوانین الهی شکل می‌گیرد.			۲/۵
۳	پاسخ صحیح را مشخص کنید. الف) کدام گزینه صحیح است؟ ۱) کنش انسان‌ها همیشه براساس آگاهی صحیح صورت می‌گیرد. ۲) برخی آسیب‌های جسمانی و روانی، پیامد طبیعی استفاده افراطی از شبکه‌های اجتماعی است. ۳) انسان کنش‌ها را با هدف خاصی انجام می‌دهد و همیشه به هدف می‌رسد. ۴) پاکیزگی دست و صورت پیامد ارادی کنش وضوگرفتن است. ب) به آن بخش از فرهنگ که مردم یک جامعه در آن اشتراک دارند چه می‌گویند؟ ۱) فرهنگ آرمانی ۲) فرهنگ واقعی ۳) فرهنگ عمومی ۴) خرده‌فرهنگ موافق پ) علومی که از دو ابزار و بهره می‌گیرند می‌توانند درباره حق و باطل بودن فرهنگ‌ها داوری کنند. ۱) عقل و وحی ۲) تجربه و وحی ۳) عقل و تجربه ۴) حس و عقل			۳